

FRA HEDTOFT TIL LYKKETOFT

Socialdemokratiets holdning til konflik- ten i Mellemøsten 1947-2001

Af Henning Kjeldgaard

Socialdemokratiets mellemøst-politik har været bestemt af en ubetinget støtte til Israel samt en manglende forståelse for palæstinensernes rettigheder og for arabiske synspunkter. Efter H.C. Hansens Mellemøsterklæring af 1957 har ikke engang en stadig mere aggressiv israelsk militær- og besættelsespolitik for alvor kunnet ændre holdningen i partiet.

Konflikten i Mellemøsten drejer sig ikke alene om muligheden for den palæstinensiske befolkning at få oprettet deres egen stat i Østjerusalem, på Vestbredden og i Gazaområdet – de områder som Israel besatte under 6-dages krigen i 1967. Den udspringer også af den omfattende indvandring af jøder, der fandt sted umiddelbart efter den Anden Verdenskrigs afslutning til det daværende engelsk-styrede Palæstina. En udvandring der i 1948 førte til oprettelsen af staten Israel. I forbindelse med krigen om Israels oprettelse flygtede eller fordrev de jødiske styrker en stor del af den oprindelige befolkning i de områder, der blev til staten Israel. Hovedparten af de fordrevne palæstinensere – og deres efterfølgere – har lige siden henslæbt en kummerlig tilværelse i flygtningelejre først og fremmest på Vestbredden og i Libanon.

Når det lykkedes de indvandrede jøder at fratage den oprindelige palæstinensiske befolkning deres jord og fordrive hovedparten fra Israel skyldes det en anden ugering, nemlig den bestialske udryddelse af 6 millioner europæiske jøder (holocaust), som nazisterne gennemførte under Anden Verdenskrig. Denne ubeskrivelige tragedie i europæisk historie har præget opinionen og næsten samtlige politikere langt op i efterkrigstidens Europa og USA. Den socialistiske ungdomsinternationale IUSY's møder op gennem 1950'erne og 60'erne havde således alle indlagt foredrag om denne skændselsgering. Den måtte ikke gå i glemmebogen!

I 6-binds værket "Det europæiske hus" konstateres det meget rammende at:

"skønt oprettelsen af staten Israel i 1948 fandt sted uden for Europa, hører den med til [...] den europæiske historie. Europa havde eksporteret det "jødeproblem", som Hitler havde mobiliseret på, og som havde afsløret den europæiske civilisation som verdenshistoriens storforbryder. Nu behøvede jøderne ikke længere at frygte pogromer i Europa. De havde et sted at tage hen. Staten Israels oprettelse må ses som en del af

den territoriale konklusion på Den anden Verdenskrig i Europa".¹

Hvad der ikke står noget om, er at løsningen af europæernes "jødeproblem" skete på bekostning af den oprindelige arabiske befolkning i Palæstina. Det skulle tage næsten et halvt århundrede før det danske Socialdemokrati blev tvunget til at indse at palæstinenserne ikke blot var et humanitært men et politisk problem.

Udenrigsministeriet har man naturligvis også beskæftiget sig med andre sider af Mellemøst-problematikken end konflikten mellem Israel og Palæstinenserne. Bl.a. når disse spørgsmål kom op i FN-sammenhæng eller i økonomisk sammenhæng d.v.s. i forbindelse med vores afhængighed af olieleverancerne fra Mellemøsten. Men det har været symptomatisk, at de problemer, der er dukket op i de lande, der omgiver Israel – d.v.s. Libanon, Syrien, Jordan, ja selv Ægypten – først og fremmest er blevet betragtet ud fra deres indvirkning på Israel/Palæstina-konflikten. Så bortset fra den første Irak-krig har den politiske interesse i Danmark for Mellemøsten i den sidste halvdel af det tyvende århundrede næsten udelukkende koncentreret sig om Israel/Palæstina-konflikten.

Fra Hedtoft til 1956-krigen

Efter at Storbritannien havde besluttet at bringe mandatstyret til ophør, anmodede man den 2. april 1947 FN's generalsekretær om at sætte Palæstina-spørgsmålet på dagordenen for efterårets generalforsamling. Under svensk formandskab nåede et forberedende Palæstina-udvalg i efteråret 1947 frem til at anbefale oprettelsen af to stater, en jødisk og en arabisk. Det var denne indstilling, der første gang tvang den danske regering til at tage stilling til konflikten mellem den oprindelige palæstinensiske befolkning og den stadig større jødiske indvandring. Den 29. november 1947 – d.v.s. kort tid efter Hans Hedtoft var blevet statsminister – vedtog generalforsamlingen

forslaget. For resolutionen stemte 33: Ud over USA, Sovjetunionen og Frankrig bl.a. Danmark, Sverige og Norge. Imod stemte 11: først og fremmest de arabiske lande, men også Grækenland og Indien. 10 – herunder Storbritannien – undlod at stemme.²

Ifølge forfatterne til Dansk Udenrigspolitisk Historie gjorde:

"fraværet af Øst-Vest-opdelingen Palæstina-sagen enestående og var givetvis årsagen til, at Venstre-regeringen og nok først og fremmest Gustav Rasmussen allerede i sommeren 1947 kunne beslutte sig for at sige ja til en delingsplan. Den noget ukarakteristiske storpolitiske situation var også helt afgørende for, at den nye socialdemokratiske regering under Kauffmanns mere eller mindre målrettede tilrettelæggelse tog det atypiske skridt at sige ja til den ubekvemme og iøjnefaldende post som medlem af den Palæstina-kommission, som FN efterfølgende nedsatte for at implementere delingen".

Kommissionen blev nedsat i slutningen af november 1947, men forsøgene på at gennemføre en plan som den ene part, araberne, totalt afviste og uden tilstrækkeligt magtmæssig opbakning hos stormagterne, FN-systemet og den udøvende mandatmagt, virkede på forhånd håbløse. Fra dansk side udpegede Hedtoft-regeringen venstremanden Per Federspiel som det danske medlem af udvalget. Men som det konkluderes i Dansk Udenrigspolitikks Historie "var det det borgerlige syn på Palæstina-konflikten som helhed, der var bedst i overensstemmelse med FN-idealismens bogstav om folkenes selvbestemmelsesret, mens hensynet til det jødiske synspunkt mere var funderet på verdenssamfundets dårlige samvittighed efter Holocaust".³

For at få tilvejebragt en våbenhvile under de kampe der var brudt ud efter, at staten Israel var proklameret den 14. maj 1948, sendte FN's Sikkerhedsråd en mæglingsskommission til landet. Kommissionens leder var den svenske greve Folke Bernadotte, for hvem det i foråret 1945 var lykkedes at redde ca. 30.000 danskere, nordmænd og jødiske kvinder af

forskellig nationalitet ud af Hitlers koncentrationslejre. Bernadotte blev den 11. september 1948 myrdet af en jødisk terroristgruppe, hvori den senere israelske statsminister – og nobelprisvinder – Begin deltog.⁴ Det er interessant, at ikke engang mordet på grev Folke Bernadotte svækkede sympatien for den nye jødiske stat, som på baggrund af anden verdenskrig, var så udbredt i Danmark.

Allerede i 1947 havde Folke Bernadotte med næsten profetisk klarsyn advaret Sikkerhedsrådet om, at:

*“man ikke må se bort fra, at en ubegrænset indvandring til de jødiske egne af Palæstina over en årrække kan give anledning til et befolkningspres og til økonomisk og politisk uro, som vil retfærdiggøre den nuværende arabiske frygt for yderligere jødisk grænseudvidelse i det Nære Østen.”*⁵

Den 11. maj 1949 vedtog generalforsamlingen med 37 stemmer for, 12 imod og 9 der hverken stemte for eller imod, en resolution om Israels optagelse i FN. Det er værd at bemærke, at bl.a. Danmark og Sverige undlod at stemme. Under den forudgående debat havde den danske repræsentant, venstremanden Per Federspiel, begrundet den danske afstæelse med, at man på den ene side *“med glæde så Israels optagelse”*, men at man på den anden side ikke havde fundet de fremsatte redegørelser for Israels stilling til Jerusalem, de arabiske flygtninge og forfølgelsen af grev Bernadottes mordere for tilstrækkeligt fyldestgørende. Man kunne derfor ikke sige, at *“pagtens artikel 4 ubetinget var opfyldt”*, d.v.s. at Israel var villig til at opfylde, de forpligtelser om at leve op til De Forenede Nationers Pagt som medlemskabet krævede.⁶

Der var i den danske befolkning kun meget lidt forståelse for at oprettelsen af den nye jødiske stat skete på bekostning af det palæstinensiske folks rettigheder til det samme område. Hans Hedtofts socialdemokratiske regering var nok indstillet på at hjælpe de fordrevne palæstinensere, men kun som en humanitær foranstaltning. Palæstinenserne legitime ret til at vende tilbage til de områder, hvor de

havde boet i generationer, blev simpelthen underordnet ønsket om en ny jødisk stat. Også selv om det område israelerne havde besat ved våbenhvilen i 1949, var over 50 procent større end forudset ved FN's delingsplan. Først med EF-erklæringen af 6. november 1973 blev palæstinenserne nævnt ved navn og kom derved til at eksistere i den vesteuropæiske bevidsthed.

Præsident Nassers nationalisering af Suezkanalen førte i 1956 til, at Israel sammen med de to gamle kolonimagter Storbritannien og Frankrig overfaldt Ægypten og dermed til den anden mellemøstlige krig.

Suez-krigen og Mellemøst-erklæringen af 1957

Når de koloniale og ekspansive motiver til at overfalde Ægypten ikke kom til at præge diskussionen i Danmark, skyldes det at Sovjetunionen samtidig invaderede Ungarn. Det er således påfaldende, at H.C. Hansen-regeringens interesse i Mellemøst-konflikten koncentrerede sig om at tilgodese danske skibsfartsinteresser. Både ved at få genåbnet Suezkanalen og ved at få adskilt de stridende parter, så situationen ikke kunne udgøre nogen trussel mod freden. Danmark arbejdede således aktivt i FN for at få udsendt en fredsbevarende styrke (UNEF) til området, ligesom vi stillede danske soldater til rådighed herfor.

Israel havde naturligvis sine egne grunde til at gå med i Suez-krigen i 1956: Nemlig at demonstrere, at de fortsat var araberne militært overlegne. Ved at blive så kraftigt forbundne med Englands og Frankrigs forsøg på at sikre deres kolonier – de gamle imperiemagters sidste offensive krig – blev de arabiske lande imidlertid bekræftet i, at Israel var en *“imperialistisk forpost”*, der havde til formål at underminere de arabiske lande. Ligesom de nye lande i Afrika og Asien fik anskuelsesundervisning i hvorledes Israel allierede sig med de gamle kolonimagter. Det mærkværdige er at selv om der i den danske befolkning altid har været en ganske stærk tiltro til FN som problemløser – vel at mærke når det ikke direkte

gjaldt forholdet mellem de to supermagter – har der aldrig været blot den ringeste forståelse for de afro-asiatiske landes synspunkter på konflikten i Mellemøsten.

Socialdemokratiets holdning til *“den engelsk-fransk-israelske aktion mod Ægypten”* (læg mærke til at her er ikke tale om noget angreb men om en aktion!) i 1956 er beskrevet og kommenteret ret så udførligt i Frode Jacobsens beretning fra hans deltagelse i FN's 11. generalforsamling fra november 1956 til marts 1957. At det var de gamle kolonimagters sidste forsøg på at fortsætte deres undertrykkelse af befolkningerne i den tredje verden, og at Israels angreb var led i landets ekspansionistiske politik, viser Frode Jacobsens meget lidt forståelse for, idet han konstaterer at *“det var med tungt hjerte, at de nordiske og de fleste andre europæiske lande vendte sig mod de tre demokratiske magter”*. Han går endog så vidt som til at hævde at Englands og Frankrigs aktion var forståelig, men den var ikke klog, for den skadede Vesten og gavnede russerne. Og Israels aktion var ifølge Frode Jacobsen *“i endnu højere grad forståelig. For England og Frankrig drejede det sig om interesser, for Israel om dets eksistens”*. Man måtte ikke et øjeblik glemme det store perspektiv hvorefter *“Israel er en forpost i diktaturernes ørken”*. Det var *“ubehageligt”* at presse Israel til tilbagetrækning, og Frode Jacobsen giver ikke meget for slagordet om, at aggression aldrig må belønnes – som jeg troede var en grundpille i dansk FN-politik – for hvad var det Israel forsvarede: *“ikke andet end det, alle medlemsstaterne har krav på – fred”*. Hvilket Frode Jacobsen alene definerer som *“sikkerhed mod guerillaoverfald over sine grænser og frihed for sin økonomisk vigtige sejlads”*.⁷

I deres gennemgang af Suez-konflikten sætter forfatterne til Dansk Udenrigspolitik Historie med rette fingeren på Socialdemokratiets manglende forståelse for de arabiske synspunkter. Det hedder i konklusionen, at:

“det er rimeligt at antage, at H.C. Hansen og den generation af danske politikere og diplomater, han tilhørte, med deres baggrund og udsyn

begrænset til den europæiske og til nød den nordamerikanske verden havde svært ved for alvor at forstå dybden i det for dem nye og fremmede og til dels skræmmende fænomen, som den radikale nationalisme i den tredje verden udgjorde. Det gjaldt især i denne støbnings arabiske-muslimske aftapning, hvor håndfaste materielle olieinteresser, religiøs-kulturel forudindtagenhed samt de ganske tætte danske – navnlig socialdemokratiske – bånd til Israel også spillede ind i bedømmelsen”.⁸

Konflikten i 1956 førte samtidig til en erklæring fra stats- og udenrigsminister H.C. Hansen. Erklæringen blev til efter pres fra den konservative Aksel Møller efter, at H.C. Hansen oprindeligt havde vist sig mere tilbøjelig til i fastlæggelsen af den danske politik i FN at følge andre vestlige landes forsigtige forømmelse af Israel – der som bekendt var aggressoren i 1956.

Det understreges i H.C. Hansens erklæring af 20. februar 1957:

“at staten Israel har et rimeligt krav på, at der træffes foranstaltninger til sikring af fri og uhindret besejling af Akababugten og til forebyggelse af, at de mange tidligere guerillaoverfald fortsætter. Danmark kan ikke medvirke til sanktioner af militær eller økonomisk art imod Israel” men *“Danmark vil i FN medvirke stærkest muligt til en ordening, der kan bidrage til en varig fred, baseret på holdbare aftaler mellem Israel og dets nabostater”*.⁹

Denne erklæring har lige siden udgjort grundpillen i skiftende danske regerings holdning til Mellemøstspørgsmålet. Omsat til konkret FN-politik har det betydet, at Danmark så vidt muligt har undladt at kritisere Israel direkte – ligegyldigt hvor meget den israelske holdning har været i modstrid med almindelig dansk FN-politik. Og i hvert fald i de centrale sikkerhedsspørgsmål altid har undladt at stemme imod Israel. Selv om Danmarks holdning til Mellemøst-konflikten er blevet ændret ret så drastisk med vores medlemskab af EF i 1973, er det paradoksalt, at Socialdemokratiet og

partierne til højre for Socialdemokratiet helt frem til folketingsdebatten i november 2000 afviste, at ville kritisere Israel som besættelsesmagt og arbejde for at få ophævet Israels handelsaftale med EU. De afviste at opføre sig som om denne politik stadig var grundpilleren i deres Mellemøstpolitik. D.v.s. at erklæringen har været gældende i foreløbigt ikke mindre end 44 år!

Debatten om Israel, 1957-1967

Den israelsk-arabiske konflikt spillede ikke nogen rolle i dansk udenrigspolitik op gennem 1950'erne og 60'erne. Det er således tankevækkende, at konflikten overhovedet ikke omtales i Per Hækkerups bog om dansk udenrigspolitik fra 1965.

For at få et indtryk af holdningen til konflikten har jeg i stedet undersøgt hvorledes spørgsmålet har været behandlet i DSU's blad Fri Ungdom fra 1958-1966. D.v.s. fra efter Mellemøsterklæringen af 1957 og frem til udbruddet af krigen i 1967. Samtlige artikler tager udgangspunkt i forholdene i Israel, hvis økonomisk og sociale fremskridt roses i høje toner. Eneste vanskelighed er, at Israel er omgivet af tilbagestående arabiske lande der alene pønser på at "*kaste jøderne i Middelhavet*". Og som derfor tvinger Israel til at opretholde et omfattende militært beredskab. Derimod omtales den palæstinensiske befolkning uden for Israel kun i det seneste af indlæggene, mens omtalen af den arabiske befolkning i Israel indskrænker sig til deres mere eksotiske rolle såsom tiggerne ved busserne og beduinerne der "*lever deres liv som for tusinde år tilbage*".

De seks meget forskellige artikler i Fri Ungdom giver samtidig et godt billede af hvorfor der blandt unge socialdemokrater i denne periode var tale om en helt entydig opbakning til Israel.

• I august 1958 skriver Niels Matthiasen – senere socialdemokratisk partisekretær – om Nassers "supernationalistiske revolution" som han fordømmer idet den "*ikke skaber forud-*

sætningerne for den nødvendige sociale revolution i de arabiske lande". De vestlige lande har to interesser i Mellemøsten: "*for det første at det ikke lykkes Sovjetunionen at gennemføre en kommunistisk infiltration i dette område, og for det andet at olietilførslerne til den vestlige verden opretholdes uden vanskeligheder*". Men Vesten har samtidig "*en særlig forpligtelse overfor staten Israel*". Staten Israel er oprettet i overensstemmelse med FN's garanti, og det israelske folk har i sin kortvarige eksistens som stat formået at opnå økonomiske og sociale resultater, der kan tjene som eksempel til efterfølgelse for andre lande. Bogstaveligt talt med sværdet i den ene hånd og murskeen i den anden, har Israel nået sine resultater. For at vinde de arabiske folk må Vesten ikke svigte sine forpligtelser overfor Israel.¹⁰

• I februarnummeret af Fri Ungdom årgang 1959 har en af de utallige unge danskere der har besøgt Israel, Anders Eskildsen, en begejstret artikel om arbejdet i en kibbutz. Han er især imponeret af, at det på kun 12 år er lykkedes at afvande de malariabefængte sumpe og tage jorden under plov. Samt at de tidligere beboere – araberne – "*vandrede bort til andre egne*" så de jødiske børn kan vokse op i et sundt samfund, hvor "*de polske ghettoer og tyske gaskamre kun bliver uvirkelige historier*".¹¹

• I maj 1959 giver Fri Ungdom i en stort opsat artikel Israels statsminister David Ben-Gurion ordet: Han understreger at han er socialist og gør sig samtidig til talsmand for at samtlige befolkninger i landene i Afrika og Asien skal befries fra fattigdom og uvidenhed. Den frigørelse fra kolonialismens undertrykkelse som flere og flere af landene i Afrika og Asien har opnået er kun et middel, men "*den socialistiske bevægelse i de rige lande må forstå, at der ikke kan forblive en så stor forskel mellem den og folkene i Asien og Afrika*". Hermed forsøger David Ben-Gurion i virkeligheden at stille sig i spidsen for ønsket om at yde bistand til landene i den tredje verden – en tanke som netop på dette tidspunkt var ved at slå rod i den socialdemokratiske ungdom.¹²

I 1980'erne anerkendte både Tanzania og Zimbabwe PLO og på billedet hilser artiklens forfatter på Yasser Arafat, der i 1986 er på besøg i Dar es Salaam. Det var på daværende tidspunkt ikke mange danske ambassadører, der havde mødt Arafat. (Henning Kjeldgaard).

• I ikke mindre end fem korte artikler i juni- og juli-numrene for 1959 fortæller Fri Ungdoms redaktør Jørn Blomberg i begejstrede vendinger om sit besøg i Israel. Under overskriften “*Det må da være en fornøjelse at være mandlig soldat i Israel*” interviewer han en kvindelig soldat. Bortset fra at pigen er ung og køn er redaktøren især imponeret over den afslappede omgangstone, der hersker i den israelske hær – som så sandelig heller ikke var fremherskende i den danske hær på det tidspunkt. Samt om soldaternes engagement: Halvdelen af den israelske mobiliseringsstyrke på 300.000 er kvinder der “*er parate til hele døgnet rundt med et øjeblikks varsel, at være på deres post i samme minut det brænder på*”. Under overskriften “*Den gamle araber modtog smilende enhver almisser – skattefrit*” be-

skriver redaktøren tiggeriet. Det er til gengæld åbenbart den eneste kontakt han har haft med landets arabiske befolkning! Endelig beretter han om et besøg hos arbejderpartiet Mapais ungdomsorganisation “*der er vor israelske broderorganisation*” samt medlem af socialistisk ungdomsinternationale IUSY. Herigenem er der blevet “*etableret et stærkt samarbejde med især de europæiske medlemsorganisationer inden for IUSY*” hvilket samtidig har betydet at ungdomsorganisationen har fået fast plads i IUSY’s øverste ledelse. Hvilket igen har medført at en række af IUSY’s arrangementer – sommerskoler, internationale ungdomslederskoler og ungdomslejre – er blevet henlagt til Israel. Så “*Afrika vil følge Israels eksempel*” som overskriften til en af artiklerne om en sådan ungdomslederskole lyder.¹³

• I oktober nummeret 1962 konkluderer de tre LO-sekretærer Bache Vognbjerg, Verner Sørensen og Frands E. Pedersen efter et besøg hos den israelske faglige landsorganisation Histadrut: *“Det nye Israel er miraklernes land, og hvad dette folk på få år har opbygget under de vanskeligst mulige vilkår kan kun skabe respekt. Den good-will som landet mere og mere er genstand for ude i verden, synes for os at være fuldt fortjent.”*¹⁴

• Endelig giver John Svenningsen – senere konsulent i LO – i maj-nummeret 1965 under overskriften “Israel i brændpunktet” en beskrivelse af det politiske landskab i Israel set ud fra arbejderpartiets synsvinkel samt af Israels forsøg på gennem en associeringsaftale med EEC at forøge sin eksport. Det største problem er imidlertid stadig forholdet til de arabiske lande. Hvor *“det er Israels ønske at opnå en varig fred med de arabiske stater”*. De arabiske landes samarbejdsorganisation Den arabiske Liga *“er aldrig blevet til andet end et sted, hvor de arabiske ledere har kunnet lufte deres indbyrdes uenighed og modvilje. Når de var blevet trætte af det, blev punktet Israel taget på dagsordenen, det hidtil eneste spørgsmål de arabiske ledere har kunnet enes rigtigt om”*. Han konstaterer, at en fredelig løsning af den arabisk-israelske spørgsmål er svær at få øje på fordi *“de arabiske ledere er afskåret fra at føre en anden politik, end den de fører for nærværende af frygt for at blive fanget i det net af propaganda, de har spundet i deres lande, mod Israel”*. I den forbindelse nævner John Svenningsen – som den eneste – at *“omkring Israels grænser, i de arabiske lande, befinder sig i dag over en million arabiske flygtninge i lejre. Disse flygtninge er i de sidste 17 år blevet lovet, at de nok skulle blive ført tilbage til Israel af en arabisk hær. Derfor vil alene deres reaktion over for en ændring i den arabiske politik mod Israel blive så voldsom, at det meget vel kan føre til nye interne uroligheder i de arabiske lande.”*¹⁵

Bortset fra Frode Jacobsens tidligere omtalte artikel er det påfaldende, at Socialdemokratiets debattidsskrift *Verdens Gang* fra 1956-66

ikke indeholder artikler om konflikten i Mellemøsten. Ej heller omtales konflikten i de generelle redegørelser om udenrigspolitiske problemer som f.eks. en Jens Otto Krag eller Per Hækkerup har i tidsskriftet i denne periode. Med den ubetingede danske støtte til Israel har man åbenbart ikke fundet, at Mellemøstkonflikten stod så højt på den politiske dagsorden, at den var værd at diskutere.

1967-krigen

Den tredje mellemøstlige krig i maj 1967 indtog meget aktivt såvel de politiske beslutningstagere som opinionen i Danmark. Og opinionen var vel at mærke helt på Israels side.

Som det fremgår af det foregående afsnit, var den meget brede politiske støtte til staten Israel ikke blevet mindre i den mellemliggende periode – snarere tværtimod. Efterhånden som den yderste højrefløj nærmest er blevet statsbærende i israelsk politik glemmer man let, at staten Israel blev grundlagt nærmest som et socialistisk eksperiment. Utallige er de danskere, der har arbejdet i en kibbutz – og dermed blev vundet for Israels sag.

På grund af Ægypten og Syriens massive militære opmarch og verbale trusler mod Israel opfattede man i Danmark Israels angreb på de omkringliggende arabiske lande som en fuldt berettiget militær indsats. En indsats der kun forebyggede en udslettelse af staten Israel. Hvor mærkeligt det end kan lyde, blev Israel selv i 1967 betragtet som “the underdog” – i forhold til de befolkningsmæssigt helt overvældende arabiske naboer. Det var vel først i 1967 at Israels militære styrke gik op for den almindelige dansker. Den militære sejr i 1967 skyldtes nok først og fremmest de tætte bånd, der var knyttet til USA siden oprettelsen af staten Israel. Men den skyldtes også støtten fra Vesteuropa: De franske Mirage-jagere og de tyske skadeserstatninger spillede en væsentlig rolle for opbygningen af Israels militær.

En nok så væsentlig årsag til den massive opbakning bag Israel var utvivlsomt den aggressive tone, som både de arabiske lande og den palæstinensiske befrielsesbevægelse

brugte. Udtalelser fremsat i FN – hvor jeg arbejdede på daværende tidspunkt – om “at kaste Israel i havet” har i den grad skadet forståelsen for den palæstinensiske sag.

I Fri Ungdom fra september 1967 giver formanden for DSU's internationale udvalg Karsten Møller følgende stemningsbillede efter krigsudbruddet:

“Omkring midnat den 5.juni 1967 er rådhuspladsen i København fuld af mennesker. Alles blikke er rettet mod lysavisen på Politikens hus. Alle følger med bekymring de korte telegrammer fra krigen mellem Israel og araberne. Skal det jødiske folk for anden gang i dette århundrede udsættes for en massakre, et folkedrab?”

Selv om Karsten Møller står for den nye langt mere venstreorienterede politik der kom til magten i DSU i 1967, og selv om han klart ser, at Israel “kom til at medvirke i en af moderne tids mest afskyelige imperialist-aktioner”, fortsætter han: “vor solidaritet må i første række samle sig om Israel. Det var et fundamentalt krav at staten Israel skulle anerkendes og respekteres, og at ethvert forsøg på at knuse den klart måtte fordømmes.”¹⁶

Men allerede i 1968 lægger efterfølgeren af Fri Ungdom BLAD 68, som en af de første, spaltepads til de palæstinensiske synspunkter, idet man gengiver et uddrag fra Sami Hadawis “Bitter Harvest”.¹⁷ Uden det dog får nogen betydning for den næsten totale opbakning i både befolkningen og medierne til de israelske synspunkter.

Anker og Yom Kippur-krigen

Yom Kippur-krigen – da Israel den 6.oktober 1973 blev angrebet af Syrien og Ægypten – blev betragtet som endnu et arabisk forsøg på at kaste Israel i havet og styrkede blot den pro-israelske holdning i Danmark. Det samme kan siges om den oliekrise som krigen udløste. Oliekrisens alvorlige konsekvenser ramte både den enkelte forbruger og den danske økonomi generelt og bidrog dermed kun til at øge støtten til Israel. Statsminister Anker Jør-

gensens udtalelse i Middelfart den 5.november 1973 om at “krigen var forårsaget af de arabiske lande, som begyndte”, og at han “forsvarede Israel fordi der er mange ansvarlige i de arabiske lande, der har udtalt, at de ønsker at skubbe Israel ud i Middelhavet” udtrykte utvivlsomt den altovervejende holdning. At udtalelsen samtidig var meget lidt diplomatisk, i og med at udenrigsminister K.B. Andersen sad i Bruxelles sammen med EF-udenrigsministrene for at flikke en udtalelse sammen, som havde til formål “at mildne araberne” som Anker Jørgensen udtrykte det, er så en helt anden sag.¹⁸

Det er i øvrigt interessant, at selv samme K.B. Andersen i december 1972 over for Golda Meir forsøgte at videregive “sit stærke indtryk af at Sadats behov for og oprigtige ønske om fred, men også af hans utålmodighed med hensyn til at få bragt bevægelse i den bestående stilstand i forholdet mellem Israel og Ægypten, en ikke-krig/ikke-fred-tilstand, der ikke kunne vare ved”. Hvilket blev afvist af Golda Meir med bemærkningen “har han også charmeret dig”. Hvilket igen fik K.B. Andersen til at forudsige “at israelerne om en halv snes måneder kunne befinde sig i en vanskelig situation, som de ikke ville være uden skyld i”. Ti måneder efter kom Yom Kippur-krigen.¹⁹

EF-topmødet i december 1973 var, som Anker Jørgensen refererer det: “helt præget af oliekrisen og de fremstormende olierige araberlande. De sendte nogle ministre herop, og de stjal i nogen grad billedet. Det var pressen i verdensformat”. Under udarbejdelsen af den efterfølgende stillingtagen til hele Mellemøstproblemet “var jeg den direkte årsag til, at vi ikke bare sagde, at landene dernede skal sikres selvstændighed og sikre grænser, men vi nævner direkte staten Israel.”²⁰

En større forståelse for de arabiske lande fremgår af Jens Otto Krag's dagbog fra 15. november 1973, hvori det hedder: “Oliekrisen bare vokser. Araberne – kuet i århundreder af tyrkere, af englændere og franskmænd – har fundet deres styrke. Og bruger den. Hvorfor ikke? Olie i jorden er bedre end penge i en svejtsisk bank”. Men da var Jens Otto Krag

Med Seksdageskrigen i juni 1967 viste Israel sig som regionens militære supermagt. På billedet fejres erobringen af Grædemuren i Jerusalem. (Arbejdermuseet & ABA)

også forhenværende og behøvede ikke at tage hensyn til opinionen.²¹

I hvert fald frem til slutningen af 1980'erne havde det altdominerende flertal af danske politikere fuld folkelig opbakning til at varetage følgende fire mål i Mellemøstkonflikten:

- Det altdominerende ønske var at sikre staten Israels eksistens.
- De omkringliggende arabiske lande burde slutte fred med Israel – som det skete to år efter at Ægyptens præsident Anwar Sadat ved sit besøg i Israel i 1977 påbegyndte fredspro-

cessen. Både af hensyn til ønsket om, at Israel kunne leve videre bag sikre og anerkendte grænser, men også for at få gennemført en økonomisk udvikling i de arabiske lande. En udvikling som man fra dansk side anså for absolut nødvendig for at sikre stabile forhold i området.

- En løsning af problemerne i Mellemøsten måtte findes i FN og tage udgangspunkt i Sikkerhedsrådets resolution 242, vedtaget i oktober 1967. I øvrigt under dansk medvirken, idet Danmark var medlem af Sikkerhedsrådet i 1967-1968. Ifølge resolution 242 pålægges Israel at trække sig tilbage fra de besatte områder, og de arabiske stater skulle anerkende Israel.

- I afventning af en generel fredsslutning måtte der ydes humanitær bistand til de flygtede palæstinensere. Fra dansk side har man derfor stedse ydet store bidrag til FN's bistandsorganisation for de palæstinensiske flygtninge (UNRWA).

Den folkelige baggrund

Derimod har der ikke i 1970'erne og langt ind i 1980'erne været nogen forståelse for at de forskellige palæstinensiske organisationer kunne være legitime repræsentanter for det palæstinensiske folk. Tværtimod blev de betegnet som terrorist- eller guerillabevægelser. På et spørgsmål den 5. november 1974 om der var moderate folk fra Den Palæstinensiske Befrielsesorganisation (PLO), som Israel kunne forhandle med, svarede Anker Jørgensen at han selv havde stillet spørgsmålet, men at *"Rabin og Golda Meir begge mente at de ekstreme var så dominerende, at det ville være umuligt"*. Og han kommenterede en beslutning i Udenrigspolitisk Nævn den 19. november 1974, da Hartling-regeringen ikke ville stemme imod, men kun undlade at stemme for et resolutionsforslag i FN til fordel for PLO, således: *"det er satans også, at vi i storpolitik ikke kan udtrykke os, som vi vil."*²²

Forståelsen for at også palæstinenserne havde ret til deres eget land, og at det derfor var nødvendigt at forhandle med deres organisationer, var op til slutningen af 1970'erne i det store og hele kun at finde hos kommunisterne, VS og andre yderliggående grupperinger på venstrefløj. Dette skyldes først og fremmest den effektive israelske påvirkning af den danske opinion. Men også at danske poli-

tikere havde en omfattende kontakt til de israelske politikere, og som det fremgår af Anker Jørgensens udtalelser, lod de i realiteten deres Mellemøstpolitik præge af vennerne i det israelske Arbejderparti. Også efter at 6-dages krigen i 1967 havde vist, at landet ikke længere var "the underdog", men at det tværtimod var palæstinenserne, der nu ikke alene var fordrevet, men også besat.

Når det imidlertid lykkedes israelerne at vinde så stort gehør for deres synspunkter, skyldes det:

- Den lange række af terroraktioner, som f.eks. ved de olympiske lege i München fik den danske offentlighed til at vende sig i afsky mod de palæstinensiske organisationer, der stod bag. Hvilket igen førte til en mindre forståelse for den undertrykkelse af det palæstinensiske folk der lå bag terrorhandlingerne.
- At PLO op til indgåelsen af Oslo-aftalerne i 1993 havde udslettelsen af staten Israel på sit program. Ethvert forsøg på at opbløde den ensidige støtte til Israel kunne alt for let afvises under henvisning hertil. Selv efter at det stod klart, at dette programpunkt ville blive ændret, når der blev indledt forhandlinger mellem Israel og PLO, var det f.eks. i Socialdemokratiet op gennem 1980'erne særdeles ilde-set at vise forståelse for PLO's politik. Også selv om Kjeld Olesen og Lasse Budtz, efter at Socialdemokratiet var gået i opposition i 1982, besøgte Arafat.
- PLO's bestræbelser på at få sidestillet zionisme med racisme. Bestræbelser der resulterede i, at FN's generalforsamling i 1975 vedtog en resolution der stemplede zionisme som en form for racisme. Denne vedtagelse blev i den altovervejende del af den danske befolkning set som en fuldstændig utilladelig sidestilling af zionisme og nazisme. En ideologi som uden lige havde udsat Europas jødiske befolkning for et massebord i historien. Og for at gøre ondt værre, var vedtagelsen sket i netop den organisation som var rejst på ruinerne af Anden Verdenskrig nemlig FN – og

som hovedparten af den danske befolkning fortsat havde så store forventninger til.

Der er næppe tvivl om at Israel efter 1975 i den danske offentlighed er sluppet lettere om ved sin konsekvente tilsidesættelse af vedtagelserne i FN netop på grund af PLO's – og den tredje verdens – beslutning om at sidestille zionisme og racisme.

Udviklingen i Mellemøsten fra slutningen af 70'erne og op til Oslo-aftalerne i 1993 ændrede kun lidt ved den nærmest ubetingede opbakning til Israel, som var den officielle politik indenfor både Socialdemokratiet og højrefløjen. Dette til trods for at der i denne periode skete en væsentlig ændring i den danske Mellemøst-politik. Når det har været muligt at få accepteret en mere kritisk holdning til Israels rolle i Mellemøstkonflikten, skyldes det primært den fundamentale ændring i dansk udenrigspolitik som medlemskabet af EF fra 1973 udgjorde.

Anker Jørgensens berygtede udtalelse i Middelfart var sidste officielle danske udtalelse, der gav udtryk for en uforbeholden pro-israelsk holdning. For allerede dagen efter – den 6. november 1973 – ledede K.B. Andersen et udenrigsministermøde der vedtog en erklæring om Mellemøsten, der ifølge tidl. formand for Dansk Udenrigspolitisk Institut, Christian Thune, var bemærkelsesværdig af to grunde: *"Det var første gang deltagerne i det Europæiske Politiske Samarbejde samstemmende formulerede deres syn på en konflikt uden for Vesteuropa, og selv erklæringen indeholder den grundlæggende afbalancerede ramme for en mellemøstpolitik som EPS-deltagerlandene siden har fulgt"*. Samtidig har der stadig ifølge Christian Thune været *"en støt tendens mod en positiv holdning til palæstinenserne rettigheder, samtidig med at en mere kritisk holdning til israelsk uforsonlighed er udviklet"* i de mange "afbalancerede" EPS-erklæringer og -udtalelser siden 1973.²³

Samtidig er den hidtil ubetingede opbakning blandt vælgerne til Israel erstattet af en mere afbalanceret holdning. En meningsmåling fra Observa i august 1980 viser såle-

des, at 38 % af de adspurgte mener at Israel bør trække sig tilbage til de grænser, der var gældende før 1967-krigen, mens 26 % svarer nej. Den danske befolkning har med andre ord forkastet den israelske besættelsespolitik langt tidligere end politikerne. Samtidig mener ligeledes 38 %, at Israel skal godkende oprettelsen af en palæstinensisk stat på den p.t. besatte Jordan-vestbred og i Gaza-området, mens 16 % svarer nej. Også på dette punkt var befolkningen således betydeligt forud for politikerne.²⁴

Europa og Mellemøsten

Når der alligevel skete en udvikling i den officielle danske holdning væk fra den totalt ensidige opbakning til Israel, kan det som nævnt alene tilskrives vort EU-medlemsskab. Blandt vore EU-partnere var det især Frankrig, der ønskede at vise større forståelse for det palæstinensiske folk. Men i EU kæmpede Danmark – især sammen med Tyskland og Holland – for at gøre udtalelserne så Israel-venlige som muligt.

I 1979 konstaterer udenrigsministeriets direktør Eigil Jørgensen i en gennemgang af dansk udenrigspolitik at *“den arabisk-israelske konflikt indtager en særlig plads i dansk udenrigspolitisk debat”, og at interessen for denne konflikt* har sin baggrund i den traditionelle brede folkelige sympati i Danmark for staten Israel.” Men han konkluderer at *“Danmark i de seneste år har formuleret sin holdning til problemerne i Mellemøsten i nært samarbejde med de Ni”*. Når han derefter tilføjer *“og de øvrige nordiske lande”*, er der mere tale om et diplomatisk røgslør, der skal dække over at de øvrige nordiske lande – der dengang stod uden for EF – på samme måde som Danmark – inden for EF – tilsluttede sig den politik der blev lagt af de Ni.²⁵

Allerede i juni 1979 formulerede de Ni en erklæring, der opregner de fire principper, der – i tilgift til FN’s sikkerhedsrådsresolution 242 og 338 – lige siden har været de europæiske landes grundlag for at finde frem til en fredsordning i Mellemøsten:

- Utilladeligheden af erhvervelse af territorier ved magt.

- Nødvendigheden af at Israel bringer den territoriale besættelse til ophør, som det har opretholdt siden konflikten i 1967.

- Respekten for alle områdets staters suverænitet, territoriale ukrænkelighed og deres ret til at leve i fred inden for sikre og anerkendte grænser.

- Anerkendelse af, at der ved skabelsen af en retfærdig og varig fred må tages hensyn til palæstinenserne lovlige rettigheder, herunder deres ret til et hjemland.

Erklæringen blev til på baggrund af Camp David-aftalerne mellem Israel og Ægypten, og skyldes som Eigil Jørgensen skriver: *“de Ni’s opfattelse af Israels manglende erkendelse af det palæstinensiske spørgsmåls centrale rolle (suverænitetsspørgsmålet, bosættelserne).”*²⁶ Lidt mindre diplomatisk sagt var det kun den *“stigende utålmodighed med den israelske uforsønlighed der fik den danske regering til at acceptere den fremhævelse af palæstinenserne rettigheder i Paris-erklæringen fra 1977.”*²⁷

Det er derfor helt logisk, at de Ni i deres fælles indlæg på FN’s generalforsamling i 1979 for første gang nævner PLO. Til trods for, at Eigil Jørgensen konstaterer, at dette *“må ses som landenes erkendelse af, at organisationen udgør en vigtig politisk faktor”*, kan man roligt gå ud fra at henvisningen til PLO ikke er kommet med på dansk foranledning!²⁸

Allerede året efter – i 1980 – slog de europæiske lande i den såkaldte Venedig-erklæring fast at PLO – der var blevet dannet i 1964 og med Arafat som leder allerede fra 1969 – som palæstinensisk repræsentant skulle inddrages i en løsning af konflikten med Israel. Mens USA og Israel stædigt fastholdt, at PLO var en terrororganisation.

Men det er ikke det eneste punkt, hvor Venedig-erklæringen udgjorde et skift i dansk politik over for den arabisk-israelske konflikt.

For ud over som tidligere at fastslå "*retfærdighed for alle folk*" – hvilket indebærer anerkendelsen af det palæstinensiske folks legitime rettigheder – fastslås det i erklæringen, at "*det palæstinensiske folk bør sættes i stand til at udøve sin selvbestemmelsesret fuldt ud.*"²⁹ Denne formulering – samt den skarpt formulerede kritik af den israelske politik i de besatte områder, en politik der betegnes som en hindring for fredsprocessen og ulovlig efter international ret – bragte Anker Jørgensens regering i vanskeligheder. For i modsætning til bl.a. Frankrig var man fra dansk side ikke villig til at acceptere oprettelsen af en egentlig palæstinensisk stat.

I de resterende to år af Anker Jørgensens regeringstid forsøgte Danmark derfor at føre en mere forsigtig linje i Mellemøst-konflikten. Ikke mindst for ikke at lægge sig yderligere ud med USA og Israel. Den forsigtige – eller henholdende – linje blev imidlertid lagt på hylden efter Israels invasion i Libanon i juni 1982. En udvikling af konflikten som udenrigsminister Kjeld Olesen betegnede som "*Israels helt uacceptable handlinger*", og hvor han understregede, at den israelske regering med "*sin udfordrende arrogance bidrager til at isolere sig selv.*"³⁰

Selv om Venedig-erklæringen var udtryk for et klart skifte i dansk politik over for den arabisk-israelske konflikt var der praktisk taget ingen kritisk debat i denne anledning, hverken i Folketinget eller i mediernes. De borgerlige partier der ellers altid for i haserne på Socialdemokratiet for den mindste afvigelse fra den ubetingede støtte til Israel, som var aftalt i H.C. Hansen-erklæringen, var ganske vist langt fra begejstrede. Men som Christian Thune anfører: "*Den bekymring, som den nye linie i EPS-samarbejdet affødte, blev imidlertid tilsyneladende hos EF-tilhængerpartierne til højre for Socialdemokratiet opvejet af følelsen af, at EPS i sidste instans havde sin rod i et EF-samarbejde, som man ubetinget tilsluttede sig.*"³¹ Sagt med andre ord holdt de borgerlige partier i realiteten fast ved den pro-Israel politik, der var blevet fastlagt med Mellemøsterklæringen af 1957, men betragtede

den ændring af dansk Mellemøst-politik som Venedig-erklæringen – og efterfølgende vedtagelser inden for det europæiske politiske samarbejde – udgjorde som et uundgåeligt led i den generelle danske tilpasning til det politiske samarbejde inden for EF.

Under Palæstina-debatten på FN's 43. generalforsamling i december 1988 accepterede Arafat endeligt resolutionerne 242 og 338 og anerkendte udtrykkeligt Israels ret til at eksistere, ligesom han gav utvetydigt afkald på alle former for terrorisme. Hermed var vejen bannet for en dialog mellem USA og PLO. De Tolv havde allerede fra 1987 presset på for at få indkaldt til en international konference under FN's auspicer, der kunne danne rammen om de nødvendige forhandlinger mellem de direkte berørte parter. Men i slutningen af 1980'erne blev initiativet til en løsning af konflikten helt overtaget af USA. Det var da også USA og Rusland der indkaldte til den fredsproces, der i efteråret 1991 indledtes i Madrid.

I stedet koncentrerede De Tolv sig om at arbejde for en forbedring af levevilkårene for indbyggerne i de besatte områder. Allerede fra midten af 1980'erne påbegyndte EU et udviklingsprogram for de besatte områder. Et program der efter Oslo-aftalerne i 1993 blev suppleret af en storstilet støtte til opbygningen af det palæstinensiske selvstyre. Ligesom EU fortsatte som den absolut største bidrager til FN's hjælpeorganisation for Palæstina-flygtninge (UNRWA).

Hvad det var for en løsning Den Europæiske Union ønskede, fremgår af den nærmest euforiske pressemeddelelse som formandskabet udsendte efter, at de ægyptiske og israelske forhandlere den 24. september 1995 i den ægyptiske by Taba havde underskrevet en omfattende fredsplan herunder om oprettelsen af en selvstændig palæstinensisk stat. Ud over at udtrykke sin største tilfredshed med opnåelsen af den foreløbige overenskomst roste Den Europæiske Union det klarsyn og det politiske mod som begge de deltagende parter havde vist, og som fremhævede deres vilje til at opnå en omfattende og varig fred i Mellemøsten.³²

EU har efter fredsforhandlingernes sammenbrud holdt fast ved kravet om oprettelsen af en levedygtig palæstinensisk stat. Men selv om det hele tiden fastslås, at en løsning på konflikten i Mellemøsten kun kan opnås gennem forhandlinger mellem parterne, må formålet med sådanne forhandlinger være en afslutning af besættelsen og oprettelsen af en demokratisk, levedygtig, fredelig og selvstændig palæstinensisk stat. Vel at mærke på grundlag af 1967-grænserne. Og det understreges at kun såfremt der kan opnås enighed mellem parterne, kan disse grænser undergå mindre ændringer.

Lige så visionær EU har været i sine politiske forslag til en løsning af Mellemøstkonflikten, lige så slående er det at EU aldrig i sin praktiske politik har villet træde israelske interesser for nær. Alle lande – inklusive Frankrig – har ønsket at bevare et godt forhold til Israel. Og man har været rede til at strække sig endog meget langt for at bibeholde det. Det viser sig først og fremmest i handelspolitikken, hvor EU stadig opretholder en for Israel meget fordelagtig handelsaftale. Dette til trods for, at forudsætningerne for en sådan aftale med Israels fortsatte besættelse og krænkelse af palæstinenserne rettigheder for længst burde have fået EU til at opsigte aftalen.

De 12 EU-lande er fuldt ud klar over den stadig stigende undertrykkelse af palæstinenserne i de besatte områder, og i en strøm af erklæringer beklager de den israelske bosættelsespolitik i de besatte områder, opfordrer indtrængende Israel til fuldt ud at efterleve Geneve-konventionen af 12. august 1949 vedrørende beskyttelse af civile personer i krigstid og beklager dybt de tvangsforanstaltninger, som Israel har bragt i anvendelse, og som strider mod folkeretten og menneskerettighederne (EPS-erklæring af 8. februar 1988) samt henstiller endnu en gang til Israel, at det opfylder sine forpligtelser under fjerde Geneve-konvention om beskyttelse af civilbefolkningen og konstaterer at situationen i de besatte områder er uholdbar (Det Europæiske Råds udtalelse af 28. oktober 1990).

Men trods Israels utallige krænkelse af

menneskerettighederne og tilsidesættelse af folkeretten har EU aldrig været villig til at fordømme Israel og langt mindre træffe forholdsregler som sanktioner, der – i det lange løb – kunne tvinge Israel til at efterkomme de mange opfordringer. Til gengæld er dette helt på linje med dansk politik: I de 18 år fra 1982 til 2000, hvor Uffe Ellemann-Jensen og Niels Helveg Petersen var udenrigsministre, var der ingen forskel på den førte Mellemøstpolitik: Man beklagede hændervridende de stadig grovere israelske overgreb, men nægtede at fordømme Israel og langt mindre gennemføre sanktioner mod landet.

Uffe Elleman-Jensen besvarede således et spørgsmål fra Ole Espersen i Folketinget den 13. marts 1988 *“om tiden ikke er inde til, at vi må overveje – også på EF-basis – at foretage en eller anden form for økonomisk aktion over for Israel”* med *“at det ikke ville gøre noget indtryk, og at det ikke ville føre til, at man opnåede de ting, som man ønskede at opnå, og alene af den grund tror jeg, det ville være en meget dårlig ide at gribe til økonomiske sanktioner”*. Da Ole Espersen ikke ville lade sig nøjes med dette overfladiske svar, fortsatte han:

“hvis man ikke tror på, at økonomiske sanktioner vil gøre indtryk, hvad vil så gøre indtryk? Med hvilken baggrund siger ministeren, at han ikke tror, at økonomiske sanktioner hjælper. Det er jo sådan, at Israel har økonomiske problemer og langt fra står så stærkt som Sydafrika, som man efterhånden godt kan sammenligne med, desværre, og derfor er det mit indtryk, at sanktioner vil gøre indtryk”.

Hvortil Uffe Ellemann-Jensen svarede:

“når jeg ikke tror på, at det i en situation som den, vi står over for her, ville have nogen virkning, er det, fordi jeg ikke tror på at Israel, når man betænker landets historie, geografi og sikkerhedssituation, er et land og en regering, der vil bøje sig for nogen form for pres. Derfor tror jeg, at det er ad argumenternes vej – og netop argumenter, der kommer fra gode venner, om

hvem man ved at de ønsker Israel det godt – man skal søge indflydelse. Hvis man begynder at forsøge at bruge pression, tror jeg, det vil virke stik modsat”.

Mens de borgerlige partier altid havde været modstandere af at indføre sanktioner mod Sydafrika – hvis det havde stået til dem, var der kun blevet brugt “argumenternes vej” overfor apartheidstyret – brystede den socialdemokratisk-radikale regering under Nyrup sig med rette af at have været medvirkende til at afskaffe apartheidstyret bl.a. gennem sanktioner. Alligevel var hverken Nyrup eller Helveg villige til at fordømme Israels konsekvente krænkelse af menneskerettighederne og tilsidesættelse af folkeretten bl.a. ved at arbejde for, at EU opsagde sin handelsaftale med Israel.

Socialdemokratiets holdning

Oprettelsen af staten Israel i 1948 skete under aktiv medvirken fra Sovjetunionen. Men allerede i begyndelsen af 1950'erne stak antisemitismen sit grimme fjæs frem i de kommunistiske lande – Slanski-processen i Tjekkoslaviet og processen mod de jødiske læger i Sovjetunionen. Samtidig flyttedes den oprindelige sovjetiske støtte til Israel mere og mere over til en ubetinget støtte til de arabiske lande. I takt hermed ændredes de danske kommunisters holdning til staten Israel. Det blev set som endnu et bevis på, at det danske kommunistparti var talerør for sovjetisk udenrigspolitik. Hvad det naturligvis også var. Så der er ingen tvivl om, at kommunisternes ændrede holdning til konflikten i Mellemøsten førte til, at de øvrige partier så meget mere indædt sluttede op bag Israel.

Også andre yderliggående venstreorienterede partier indtog i løbet af 1960'erne – Venstresocialisterne fra 1967 – en klar anti-israelsk holdning. Selv om SF udsprang af kommunistpartiet, var der op gennem 1960'erne dog stadig adskillige SF-politikere herunder Kristine Heltberg, der var en stærk tilhænger af Israel.

Israel havde en fast plads i bureauet for Den socialistiske Ungdomsinternationale (IUSY). I det meste af den tid jeg var medlem af bureauet, var Avraham Geva - nummer 4 fra højre – den israelske repræsentant. Han var en robust repræsentant for fagforeningsdelen af det israelske arbej-

derparti, som jeg havde et glimrende samarbejde med. Han blev senere generalsekretær for Histadrut. Til venstre i billedet sidder IUSY's vicepræsident Heinz Nittel, som den 1. maj 1980 blev skudt ned af palæstinensiske terrorister fra Abu Nidal-gruppen. Heinz var en "traditionel" socialdemokrat. Han var blevet formand for den østrigsk-israelske venskabsforening og var kommet i modsætning til Bruno Kreiskys meget kritiske politik over for Israel. Nummer 3 fra venstre er IUSY's generalsekretær fra 1960-63 nordmanden Per Aasen. (Henning Kjeldgaard).

Men frem til i hvert fald 90'erne var den altdominerende del af det politiske spektrum – omkring 85-90 % – i Danmark som i det øvrige Nordvesteuropa udpræget pro-israelsk. Hovedvægten i denne stærke opbakning har hele tiden ligget i de to blokke: Den borgerlige omkring VK-partierne og i Socialdemokratiet. Statsminister Anders Fogh Rasmussens klare støtte til præsident Bush's pro-israelske linje burde ikke være kommet som nogen overraskelse: Både partiet Venstre og Det Konservative Folkeparti har siden 1948 konsekvent bakket op om Israel og støttet den amerikanske pro-Israel-politik. Samt angrebet ethvert forsøg på at følge en mere afbalanceret linje i Mellemøstkonflikten.

Det israelske Arbejderparti havde allerede under sin første premierminister Ben Gurion formået at etablere meget stærke bånd til de socialdemokratiske partier i hele Vesteuropa. Herunder til lederne af det danske Socialdemokrati – Hans Hedtoft, H.C. Hansen og Viggo Kampmann. Bånd som det lykkedes de efterfølgende israelske Arbejderparti-ledere at føre videre til Anker Jørgensen og senere til Svend Auken og Poul Nyrup Rasmussen. Men også en lang række andre socialdemokratiske politikere der beskæftigede sig med internationale spørgsmål, som Niels Matthiasen, Per Hækkerup og Kjeld Olesen, skiller sig ud som ekstremt Israel-venlige. Jeg har selv bidraget til en indsamling iværksat af Viggo Kampmann til skovbeplantning i Israel. Og Viggo Kampmann gik så langt i sin begejstring for Israel, at han foreslog, at den på daværende tidspunkt nye danske udviklingsbistand i fællesskab med Israel skulle omfatte projekter i Mellemøsten. Gud ske lov blev det aldrig til noget.

Mindst held havde israelerne med Viggo Kampmanns efterfølger som statsminister – og partiformand – Jens Otto Krag. Ganske vist aflagde Krag i begyndelsen af 1965 besøg i Israel, hvor centret for holocaustofrene gjorde stort indtryk på ham. Men han bevarede gennem hele sin tid som statsminister en sund balance over for situationen i Mellemøsten. Således konstaterede han i sin dagbog for den

2. juli 1967 efter et besøg i FN i New York, at *“vi havde i det hele taget bedre føling med generalforsamlingens vigtigste deltagere – herunder Israel og Ægypten – end f.eks. generalsekretær U Thant eller [den franske udenrigsminister] Couve de Murville”*.³³ For Krag var FN ganske enkelt det centrale omdrejningspunkt i den danske holdning til Mellemøstspørgsmålet.

Statsminister Poul Hartlings forflyttelse i 1974 af chefen for FN-missionen – den tidligere udenrigsminister Hans Tabor – var først og fremmest et påskud til at komme af med ham som FN-ambassadør. At Tabor skulle have udtrykt en for positiv holdning til at give PLO observatør-status ved FN var en til lejligheden opfundet undskyldning. For i realiteten var Tabor mindst lige så Israel-venlig som de øvrige socialdemokrater.³⁴ Det var snarere et udslag af, at den socialdemokratiske regering under Krag havde været mere indstillet på at bruge FN i sin Mellemøstpolitik end Hartling – og Venstre – var.

Med den højreorienterede Menachem Begins overtagelse af premierministerposten i 1977 forsvandt det tætte samarbejde på regeringsplan. Men lederne af Arbejderpartiet sørgede for at opretholde kontakterne til de vesteuropæiske socialdemokratier både bilateralt og gennem de hyppige møder i Socialistisk Internationale.

Trods det fælles udgangspunkt – beslutningen om at oprette staten Israel – har det svenske Socialdemokrati fra begyndelsen haft en betydelig mere positiv holdning til de palæstinensiske synspunkter. Med Olof Palme som statsminister fra 1969 begyndte Sverige konsekvent at vende sig mod den israelske besættelse samt mod den stadig mere aggressive israelske afvisning af at følge FN's beslutninger.

Det er imidlertid forbløffende, hvor immun såvel ledelsen af det danske Socialdemokrati som partiets medlemmer og vælgere har været over for den konsekvente svenske kritik af Israels politik, der blev formuleret efter 1967-besættelsen af Vestbredden, Gaza- og Østjerusalem. Til trods for at den svenske kritik var baseret på den – som det skulle vise sig kor-

rette – konklusion, at Israel aldrig ville give disse områder tilbage til det palæstinensiske folk uden internationalt pres, men enten ville fordrive den indfødte befolkning – som man havde gjort i selve Israel – eller indlemme større eller mindre dele af disse områder i et Storisrael. Og at politikken blev fremsat af det svenske Socialdemokrati – og ikke som herhjemme af den yderste venstrefløj – har åbenbart heller ikke spillet nogen rolle.

Det er endelig bemærkelsesværdigt, at selv om den socialdemokratiske politik på dette område er blevet voldsomt angrebet af flere borgerlige svenske politikere – herunder ikke mindst Per Ahlmark³⁵ – har hovedparten af de borgerlige politikere og vælgere sluttet op bag den kritiske holdning til Israels besættelsespolitik. Så man kan åbenbart roligt konstatere at på de centrale udenrigspolitiske områder spiller udviklingen i et nordisk land ikke nogen rolle, hverken for beslutningstagerne eller for opinionen i de andre nordiske lande.

Fra Nyrup til Lykketoft

Til trods for vedtagelserne inden for EF er det forbløffende så lidt den danske debat om Mellemøsten ændrede sig op gennem 1980'erne. Man skal imidlertid ikke undervurdere den holdningsændring, der skete blandt mange socialdemokrater i denne periode. Efter at Israel havde vist sin militære overlegenhed både i 1967 og 1973, forventede de unge socialdemokrater, at man ville række hånden ud til palæstinenserne. Nu hvor landets eksistens ikke længere var truet, burde Israel gennemføre den tilbagetrækning fra de besatte områder som det internationale samfund havde krævet i resolution 242.

Det fik mange tidligere venner af Israel – herunder mig selv – til først at opgive at støtte Israel, og til senere at tage direkte afstand fra den israelske besættelse – og i stedet for tale palæstinenserne sag. Det var dette holdningsskift, der var forudsætningen for, at Mogens Lykketoft i sin tid som udenrigsminister i 2001 kunne komme igennem med en klar ændring af Socialdemokratiets Mellemøstpolitik.

Lige siden dannelsen af staten Israel har det israelske Arbejderparti med stort held brugt det samarbejde, der foregår indenfor Socialistisk Internationale (SI) til at påvirke ikke alene danske men alle europæiske socialdemokrater. Men selv inden for SI blæste nye vinde: I juni 1979 indbød således den østrigske regeringsleder Bruno Kreisky Yassir Arafat og forhenværende forbundskansler Willy Brandt – der på daværende tidspunkt var formand for SI – til samtaler i Wien. Netop fordi Brandt altid var blevet betragtet som en særlig ven af Israel, blev mødet med “morderchefen” Arafat udsat for voldsomme angreb, hvor den israelske ambassadør i Bonn fandt “*at der var skabt et triumvirat indenfor den socialdemokratiske lejr efterhånden som det var lykkedes Kreisky sammen med Oluf Palme at omvende Willy Brandt til at indtage en kritisk holdning over for Israel.*”³⁶

Samtidig blev det danske Socialdemokratis internationale samarbejde med medlemskabet af EF i stigende grad afløst af et samarbejde på europæisk plan. Hvilket igen har ført til en svækkelse af påvirkningen fra det israelske Arbejderparti. Endelig blev flere og flere socialdemokrater gennem personlige kontakter udsat for PLO's synspunkter. Så fra begyndelsen af 1980'erne gav f.eks. formanden for partiets udenrigspolitiske udvalg Lasse Budtz og partisekretæren Steen Christensen udtryk for en mere forstående holdning for palæstinenserne synspunkter.

Denne mere forstående holdning fremgår bl.a. af tidligere udenrigsminister Hans Tabors erindringer, hvor han skriver, at “*det efter min opfattelse var beklageligt, at der blev lyttet til Lasse Budtz, da han som en af de første socialdemokrater signalerede en ændring af partiets traditionelle pro-israelske holdning.*”³⁷

Det er imidlertid forbløffende at denne påvirkning overhovedet ikke slog igennem i partiets ledelse og derfor ikke blev fulgt op internt i partiet. Mens det i Norge lykkedes den nye generation fra Arbeiderpartiet at få etableret så gode kontakter til PLO, at man kunne optræde som „honest broker“ under de langvarige forhandlinger, der gik forud for Oslo-aftalerne,

lykkedes noget tilsvarende aldrig i Danmark. Dertil var åbenbart den gamle gardes krav om ubetinget at bakke Israel op for massivt.

Kravet om ubetinget opbakning af Israel førte til, at den radikale udenrigsminister så sent som i oktober 2000 afstod fra at støtte en resolution i FN's generalforsamling, der fordømte israelernes likvideringer af 100 palæstinensere – hvilket er det samme som at støtte de israelske synspunkter. Den førte også til, at den socialdemokratiske ordførertale den 28. november 2000 under den første store folketingsdebat om Mellemøsten i 12 år ikke indeholdt et ord om, at det er Israel, der var besættelsesmagten, og at det er Israel, der burde fjernes fra de besatte områder. Og langt mindre en fordømmelse af de overgreb, som Israel i egenskab af besættelsesmagt i årevis havde gennemført i form af mord, terror og ødelæggelse af bygninger.

Så erkendelsen af at det er Israel, der er den part i fredsprocessen, der har forhalet den ud over alle grænser og netop ikke har været villig til at lægge folkeretten og Sikkerhedsrådets resolutioner til grund for en retfærdig fred er unægtelig kommet sent. Den klart proisraelske holdning som skiftende danske regeringer har taget udgangspunkt i efter H.C. Hansens erklæring af 20. februar 1957 blev således opretholdt i ikke mindre end 44 år. For under folketingsdebatten var der ingen forskel på den nærmest ubetingede opbakning til Israels politik fra Socialdemokratiet og de to store borgerlige partier, ligesom det var umuligt for ordførerne fra SF og Enhedslisten at få Socialdemokratiets ordfører til på nogen måde at tage afstand fra den 35 år lange israelske besættelse af Vestbredden, Gaza og Østjerusalem – og langt mindre kritisere dens menneskelige og politiske konsekvenser.

Man kan kun konkludere, at i Mellemøstkonflikten har de skiftende socialdemokratiske ledere – og især Poul Nyrup Rasmussen – svigtet katastrofalt. For ud over de menneskelige og politiske konsekvenser for den undertrykte palæstinensiske befolkning må det allerede langt tidligere have stået klart, at den israelske besættelsesmagt tilsidesatte to af de

elementer, som har været grundlæggende for socialdemokratisk udenrigspolitik, nemlig respekten for menneskerettigheder og samarbejdet inden for FN.

Med overtagelsen af udenrigsministerposten i december 2000 fik Mogens Lykketoft i et lille års tid ændret Socialdemokratiets Mellemøstpolitik. I stedet for den hidtidige ensidige opbakning af Israel blev det nu muligt at kritisere de stadig mere grove israelske overtrædelser af menneskerettighederne i de besatte områder. Efter at Socialdemokratiet i november 2001 kom i opposition – og Lykketoft blev partiformand – blev det imidlertid stadig mere klart at den "nye linje" ikke betød at Socialdemokratiet var villig til at drage konsekvensen af Israels tilsidesættelse af både FN's resolutioner og de internationale fredsbestræbelser.

Så trods den tiltagende villighed til at kritisere den israelske regering i takt med at undertrykkelsen af de besatte områder er blevet stadig mere hensynsløs, ser det unægteligt ud til at Mellemøsterklæringen fra 1957 fortsat er udgangspunktet for partiets politik. Man er således fortsat ikke villig til at anvende de midler i form af fordømmelse og sanktioner, der i det lange løb kan tvinge israelerne til at forhandle om en løsning, der kan skabe en varig fred.

Noter

1. *Det Europæiske Hus*, bd. 6, Gyldendal 1992, s. 47.
2. *Beretning til Rigsdagen angående De Forenede nationers anden Plenarforsamling*, s. 29-35.
3. Dansk Udenrigspolitisk historie, bd. 5: *I blokopdelingens tegn 1945-71*, s. 36-39.
4. DSU's tidsskrift *BLAD* 68, november 1968, s. 9.
5. Birgitte Rahbek: *En stat for enhver pris*, Fremad 2000, s. 68, 70 og 76-77.
6. *Beretning til Rigsdagen om FN's tredje plenarforsamling*, 2.del, s. 5-6. Mens Alsing Andersen i sin gennemgang af FN's 3.generalforsamling i Paris i 1948 – *Verdens Gang* 1949, nr. 1 – overhovedet ikke nævner oprettelsen af staten Israel og konflikten i Mellemøsten, indeholder Per Federspiels artikel "Palæstina stiler mod Fred" i *Verdens Gang* 1949, nr. 4 side 121 en spændende – og efter datidens forhold

forbløffende velafbalanceret – gennemgang af begivenhederne op til marts 1949 samt en glimrende redogørelse for holdningerne hos de forskellige involverede parter. Han indleder endog med at konstatere at “hidtil har der været en udbredt tilbøjelighed til at betragte Palæstina-spørgsmålet som udelukkende – eller dog fortrinsvis – et jødisk problem. Men i den sidste tid har udviklingen bragt også den arabiske befolknings krav på at leve sit eget liv uforstyrret i sit hjemland frem i lyset. For medens 800.000 jøder nu endeligt har etableret staten Israel, er et tilsvarende antal arabere fra Palæstina blevet fordrevet af krigens brutale vilkår og frister livet som flygtninge, berøvet deres ejendele og eksistensgrundlag, i de forskellige til Israel grænsende arabiske lande.”

7. Det socialdemokratiske tidsskrift *Verdens Gang*, udgivet af forlaget Fremad, 1957, s. 119-124.
8. *Dansk Udenrigspolitisk historie*, bd. 5, s. 371.
9. *Beretning til Folketinget om FN's ellefte plenarforsamling*, s. 643. Henvendelsen fra Aksel Møller og H.C. Hansens erklæring er direkte optrykt som bilag til beretningen – side 744 – hvilket unægteligt understreger den vægt den tillægges.
10. DSU's tidsskrift *Fri Ungdom*, nr.6, august 1958, s. 8-9.
11. *Fri Ungdom*, nr. 2, februar 1959, s. 12-13.
12. *Fri Ungdom*, nr. 4, maj 1959, s. 4-5.
13. *Fri Ungdom*, nr. 5, juni 1959, s. 8-9 og 16 samt nr. 6, juli 1959, s. 3.
14. *Fri Ungdom*, nr. 6, oktober 1962, s. 20-22.
15. *Fri Ungdom*, nr. 2, maj 1965, s. 3-5.
16. *Fri Ungdom*, september 1967, nr.5, s. 13.
17. *BLAD* 68, november 1968, s. 9.
18. Anker Jørgensen: *Fra mine dagbøger 1972-1982*, Fremad 1990, bd. 1, s. 190. En noget anden opfattelse kommer til udtryk i K.B. Andersens erindringer, hvor det på side 196-197 hedder at K.B. i sine samtaler med politiske ledere fra arabiske stater fandt det nødvendigt “igen og igen at understrege, at den danske regerings politik overfor Mellemøsten var den, der kom til udtryk i Statsminister Anker Jørgensens klare opbakning af de Ni's Mellemøsterklæring af 6. november 1973. Det var standardsvaret, når jeg blev præsenteret for Middelfartudtalelsen af samme Anker Jørgensen fra dagen før. Det havde mange svært ved at forstå – og det var ikke svært at forstå”. At Anker Jørgensen på sin side synes at de Ni's Mellemøsterklæring gik for vidt fremgår af hans erindringer side 237-238 hvor Jens Maigård fra SF under en markedsdebat i Folketinget “søgte at drive en kile ind imellem K.B. Andersen og mig i spørgsmålet om Mellemøsten ved at påpege uoverensstemmelse imellem, hvad jeg sagde i Middelfart d. 5. nov. og hvad EF-erklæringen sagde dagen efter d. 6. nov. fra Paris. Jeg havde jo på denne min sølvbryllupsdag telefonisk kontakt med

K.B. og accepterede, selv om jeg må sige at den var for arabervenlig og dermed for meget præget af udenrigsminister Jobert”.

19. K.B. Andersen: *I alle de riger og lande*, Gyldendal 1983, s. 179-180. K.B.'s tiltagende skeptiske holdning til Israels politik fremgår i øvrigt af erindringerne side 132 hvor det hedder: “Det er på baggrund af mangen fight for at få taget rimelige hensyn til israelske synspunkter i EF, i FN, i samtaler med mange regeringskolleger ude omkring i verden – hvoraf mange ikke var Israel særligt venligt sindede – at jeg senere hen har givet udtryk for skuffelse over det israelske arbejderpartis mangel på evne og vilje til at bidrage konstruktivt til afspændingen i Mellemøsten og selvfølgelig især over Begins utålsomme, intolerante og militante regime, der kun kan føre til ulykke for Israel.”
20. Anker Jørgensen, bd. 2, s. 230-231.
21. Bo Lidegaard *Jens Otto Krag*, Gyldendal 2002, bd. 2, s. 684-685.
22. Anker Jørgensen, bd. 1, s. 379 og 389-390.
23. Christian Thune: Dansk Mellemøstpolitik i det Europæiske politiske samarbejde, *Dansk Udenrigspolitisk Årbog* 1982, s. 117.
24. *Dansk Udenrigspolitisk Årbog* 1980, s. 451.
25. *Dansk Udenrigspolitisk Årbog* 1979, s. 18.
26. *Dansk Udenrigspolitisk Årbog* 1979, s. 19.
27. Christian Thune, s. 122.
28. *Dansk udenrigspolitisk Årbog* 1979, s. 20.
29. *Dansk udenrigspolitisk Årbog* 1980, s. 25 og Christian Thune, s. 122.
30. *Dansk udenrigspolitisk Årbog* 1982, s. 389.
31. Christian Thune, s. 123.
32. *Dansk udenrigspolitisk Årbog* 1995, s. 555.
33. Bo Lidegaard, bd. 2, s. 370.
34. Hans Tabor: *Diplomat blandt Politikere*, Gyldendal 1995. Ud over en glimrende gennemgang af magtspillet i FN's Sikkerhedsråd op til og under Seksdageskrigen i 1957 fremgår det af siderne 131-176 hvorledes Tabor – som vi alle på FN-missionen dengang – fuldt ud delte de danske sympatier for Israel. På side 275-284 redegøres udførligt for baggrunden for forflyttelsen i 1974.
35. Per Ahlmark: *Det öppna såret*, Timbro 1997, s. 194-207, hvor hadet til Oluf Palme og de svenske socialdemokraters politik overfor Israel når uanede højder!
36. Peter Merseburger: *Willy Brandt 1913-1992*, Deutsche Verlags-Anstalt 2002, s. 757.
37. Hans Tabor, s. 55.

Henning Kjeldgaard, cand.polit. Medlem af socialdemokratiske ungdomsorganisationer 1957-1966, ansat i Udenrigsministeriet 1963-97, heraf 8 år ved den danske FN-mission i New York og medlem af Socialdemokratiets internationale udvalg i 1997.